

**САМАРАНОКИИ ИСТИФОДАБАРИИ НУРИҶО ДАР ТОКЗОРҶОИ ШАКЛИ
ЧОЙЛОБӢ ВА ОМУӢХТАНИ САРБОРИҶОИ ГУНОГУН БАРОИ НАВӢҶОИ
АНГУРИ ХУРДАНИБОБ ДАР ШАРОИТИ ВОДИИ ҲИСОР**

Ҳақимов Ш.У^{1.}, Аҳмедов Т.А^{2.}, Қаландаров Р.Ю^{1.}, Усмонов Н^{3.}

¹Институти боғу тоқпарварӣ ва сабзавоткории АИКТ

²Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Ш. Шохтемур

³Роҳбари хоҷагии деҳқонии “Ватан-2008”

Калимаҳои асосӣ: ангур, сарборӣ, нуриҷо, маъданӣ, органикӣ, меъёр, чойлобӣ (воиш), навда, чаймак, маҳсулноки, ҳосилноки, хӯша, сифат.

Ҳолати омӯзиши анугрпарварӣ дар заминҳои обёришаванда, яке аз талаботи асосии соҳаи кишоварзӣ дар ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, таърихи тӯлонии соҳаро дар бар мегирад. Навҷҳои гуногуни хушсифати он имрӯз шуҳрати васеъ пайдо кардааст. Аҳолии Тоҷикистон аз замони пеш навоҷҳои хушсифату хуштаъми ангурро офарида, ба наслҳои оянда боқӣ гузоштаанд. Ҳоло дар ҷумҳурӣ бештар аз 190 навоҷу дурагаҳои гуногуни маҳаллӣ ва зиёда аз 30 навоҷҳои бурунмарзӣ (интродуксионӣ) парвариш меёбанд.

Айни замон ангурпарварӣ дар Тоҷикистон ба яке аз соҳаи сердаромади кишоварзӣ табдил ёфта, дар рушди иқтисодии мамлакат, дар ғани гардонидани бучаи давлат ва таъмини амнияти озуқаворӣ, мавқеи устуворро ишғол менамояд.

Дар заминҳои, ки дигар зироатҳои ҳосил кам ё, ин ки тамоман ҳосил намедиханд, буттаи тоқ ҳамасола метавонад ҳосил дилхоҳ ба бор орад. Дар заминҳои лалмӣ бошад, тоқпарварӣ нисбат ба дигар зироатҳои кишоварзӣ, метавонанд самарайи иқтисодии зиёдтарро амалӣ кунанд. Аз ин лиҳоз, барои таъмин намудани аҳолии мамлакат бо меваҳои тару тоза ва хушсифати ангур, соҳаи боғу тоқпарвариро тараққӣ ёфта истодааст. Амалӣ намудани рушди соҳаи тоқпарвариро бе надоштани савияи дониши баланд ва амалигардонии дастовардҳои олимони, тасаввур кардан душвор аст.

Солҳои охир дар ҷумҳурӣ барои зиёд намудани майдонҳои тоқзорҳо ва баланд бардоштани ҳосилнокии он қорҳои зиёде ба анҷом расидааст. Хусусиятҳои серҳосилӣ, даромаднокӣ ва ҳосил ангурро ба ҳисоб гирифта, дар ҷумҳурӣ баҳри парвариш намудани навоҷҳои серҳосилу хушсифат, кӯшиш ба ҳарч дода истодаанд. Таҷрибаи бисёрсолаи олимони ҷаҳон нишон медиҳад, ки дар ҳолати самаранок истифодабарии нуриҷо дар тоқзорҳо ҳосилнокии он аз 40 то 70% зиёд гашта, сифати меваи он баланд мешавад.

Таҳқиқотҳои илмии бисёрсолаи муассисаҳои илмии Украина, (Бондаренко 1986); Россия (Корнейчук, Плакида 1975, Смирнов ва дигарон); Василев., Филиппова, 1984; Ўзбекистон (Мирзоев, Сабиров, 1973, Мирзахидов 1965); Тоҷикистон (Артоманова 1983, Хусейнов, 2014) ва дигарон тасдиқ мекунанд, ки дар шаклдиҳии танабаланди усули чойлобӣ (воиш), дар минтақаҳои тоқзори рӯйпӯшнашаванда истифода карда шаванд. Аммо дар шароити заминҳои обӣ ва лалмӣ оиди баланд бардоштани ҳосилнокии, истифодаи нуриҷоҳои органикӣ, маъданӣ тарзу усулҳои истифодаи онҳо, кам омӯхта шудааст.

Тоқ ин растании бисёрсола ба шумор рафта, 40-50 сол ва аз ин ҳам зиёдтар нашъунамо намуда, аз ҳок гизоҳои мавҷударо ҷабдида, хусусияти ҳосилхезии ҳокро паст менамояд ва ба ҳосилноки ва сифати меваи ангур таъсири манфӣ мерасонад.

Дар ҷумҳурӣ сол то сол зиёдшавии майдони тоқзор бо намуди шакли чойлобӣ (воиш) ба назар мерасад. Дар ин намуди системаи тоқдорӣ, бисёртар навоҷҳои хӯрданибоби дар ҷумҳури навоҷҳои пахншуда: «Ҳусайнии сафед» ва «Пабеда», ба ҳисоб меравад. Ин навоҷоро дар намуди шакли чойлобӣ (воиш) аз ҷиҳати илмӣ, ба монанди агротехникаи парвариш, сарборигузори меъёри нуриистифодабарӣ ва дигар равандҳои агробиологӣ физиологӣ омӯхта нашудааст. Аз ин лиҳоз яке аз масъалаҳои муҳим, ин омӯختани самаранок истифодабарии нуриҷоҳои минералию органикӣ ва сарбории буттаи тоқ ба ҳисоб меравад. Мақсади таҳқиқот, омӯختани хусусиятҳои ҳосил навоҷҳои «Ҳусайнии сафед» ва «Пабеда», самаранок истифодабарии нуриҷоҳои минералӣ ва муйаян қардани сарбории оптималӣ дар шаклдиҳии чойлобӣ (воиш) дар заминҳои обёришавандаи Водии Ҳисор, баланд бардоштани ҳосилнокии ин навоҷҳо вобаста ба раванди омӯзиш ва барои истеҳсолот тавсия қардани натиҷаҳои онро дар бар мегирад.

Усулҳои таҳқиқот: Таҷрибаҳо ва мушоҳидаҳои тадқиқот дар асоси талаботи методӣ «Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур»

(Мичуринск, 1973), «Методика полевого опыта» (Доспехов, 1985) ва «Научно-методическое основы полевого опыта в виноградарстве» (Макаров, 1964), гузаронида шудаанд [1,2,3].

Ба ҳисобгирӣ ва мушоҳидаҳо бо усули Лазеревский М.А. (1963) ва Макаров С.Н. (1964), ки дар соҳаи тоқпарварӣ қабул гардидааст, гузаронида шудаанд. Муайян намудани таҷрибаҳои биохимиявӣ ва сифати меваи ангур бо усули Простосердев Н.П. (1946) амалӣ гардид.

Таҷрибаҳои агрохимиявӣ ҳок мувофиқи методикаи муайянкунии элементҳои минералии ҳок муайян карда шуд. Нитроген бо фосфори ҳаракаткунанда бо усули Мачигин (1963) ба роҳ монда шудааст. Калийи тағирёбанда дар фотометр бо маҳлули углеамоний ва гумус бо усули Тюрин гузаронида мешавад.

Ғизодихиро бо усули манбағӣ ба воситаи оҳандаста (лом) аз 4 тарафи паҳлуи буттаи тоқ дар масофаи 120 см дар чуқурии 30 - 40 см амалӣ гардид.

Ғизодихӣ мувофиқи вариантҳои таҷриба, дар тоқзор ду маротиба гузаронида шуд:

- ғизодихӣ аввал дар даҳаи охири моҳи феврал бо истифода аз нуриҳои фосфорию калийӣ, бо меъёри умумии солона ва нурии нитрогенӣ бо 50% меъёри солона;

- ғизодихӣ дуум бо истифода аз 50% меъёри боқимондаи нуриҳои нитрогенӣ дар даҳаи дууми моҳи апрел гузаронида шудааст.

- меъёри солонаи пору пеш аз шудгор, як маротиба истифода гардид.

Минтақаи таҳқиқот: Қитъаи таҷрибавӣ дар ҳоҷагии деҳқонии «Ватан–2008»-и шаҳри Турсунзод, ҷойгир шуда масоҳати умумии қитъаи таҷрибавӣ – 0,5 га-ро ташкил додаст. Дар қитъаи таҷрибавӣ навъҳои ангури «Ҳусайнии Сафед» ва «Победа» («Ғалаба») дар омӯзиш қарор дошта, онҳо бо нақшаи бхбм шинонида шудаанд. Шаклдиҳии тоқзорро бо системаи ҷойлобӣ (воиш) ба роҳ монда, таҷриба аз рӯи 5–варианти ғизодихӣ бо 3 тақрибӣ ва сарбории гуногуни буттаҳои тоқро дар давоми солҳои 2018 – 2020 омӯхта шудаанд. Ҳоки қитъаи таҷрибавӣ, ба ғӯруҳи намуди ҳоки карбонатдори ҳокистарранги сийёҳ дохил буда, ба гилҳои леесӣ дохил мешавад.

Вариантҳои нуридиҳӣ:

1. Бе нури (назоратӣ);
2. N–150; P– 120; K– 100кг/га;
3. N–210; P– 150; K– 100кг/га;
4. N–150; P– 120; K– 100кг/га+20 тонна га поруи нимпӯсида;
5. N–210; P– 150; K– 100кг/га+20 тонна га поруи нимпӯсида;

Истифодаи нуриҳои минералӣ бо ҳисоби моддаи таъсиркунанда;

Сарборӣ – 250, 300, 350 чашмак ба ҳар як буттаи тоқ, дар ҳамаи вариантҳои таҷриба.

Натиҷаҳои таҳқиқот. Дар рафти иҷрои қорҳои илмӣ–таҳқиқотӣ, дар вариантҳои омӯзишӣ, барои нуриандозӣ, аз рӯи вазни физикӣ 590 то 825 710 то 1100 гр нурии селитраи аммо-нӣ, аммафос 930 то 1250 ва калийро 600 грамм бо усули манбағӣ, ба воситаи (чуқуричаҳо) аз 8 паҳлуи буттаи тоқ, дар масофаи 120 см аз беҳи бутта ва дар чуқурии то 30-40 см мувофиқи меъёрҳои омӯзишӣ ба анҷом расонида шуд, ки ҳудуди ҷойгиршавии решаҳои тоқро дар бар мегирад. Барои сарборӣ, дар буттаҳои тоқи қитъаи таҷрибавӣ 3 шумораи сарборӣ: –250, 300, 350 чашмак дар ҳар як беҳи бутта гузошта шуда, натиҷаи ҳамасола (2018 - 2020) дарҷ гардидаанд.

Нуриҳои нитрогенӣ пеш аз гулкунӣ, мувофиқи вариантҳо бо меъёри 50 % ба ҳок ворид карда шуд, боқимондаи он баъди пайдо шудани ғӯраҳо ворид карда шуд. Нуриҳои фосфорию калийӣ пеш аз кушодашавии чашмакҳо дар як маротиба ба қабати дарҷгардидаворид карда шуд. Истифодаи нуриҳои органикию минералӣ дар муқоисаи вариантҳои бенури (назоратӣ), дар нашъу намои буттаи тоқ, маҳсулнокии он ва дар охир – ҳосилнокии майдон фарқияти кулӣ дошт. Таъсири нуриҳо дар ҳамаи сарбории буттаҳо (250; 300; 350 чашмак дар як беҳ), дар вариантҳои таҷриба бо навъи ангури «Ҳусайнии сафед», назар ба вариантҳои бе истифодаи нури ҳамаҷиҳата бартари калон дошт. (Ҷадвали 1).

Ҷадвали 1. Шумора ва вазни ҳӯша, маҳсулноки ва ҳосилнокии навъи ангури «Ҳусайнии сафед» вобаста аз меъёри нуриандозӣ ва сарборигузори гуногун бо чашмакҳо, дар солҳои 2018 - 2020 ба ҳисоби миёна

№	Вариантҳо	Сарборӣ (мугча), дона	Шумораи хӯша-хо дар як бех, адад	Вазни миёнаи як хӯша, гр	Маҳсулноқӣ дар як бех, кг	Ҳосилноқӣ, т/га
1.	Бе нури (назоратӣ)	250	167,3	562,6	94,5	26,2
		300	202,3	524,9	105,0	29,1
		350	221,0	518,9	112,4	31,1
2.	N – 150 кг/га P – 120 кг/га K – 100 кг/га	250	187,7	779,3	146,8	40,6
		300	222,3	694,7	154,4	42,7
		350	239,3	672,9	159,4	44,2
3.	N – 210 кг/га P – 150 кг/га K – 100 кг/га	250	205,6	806,7	165,9	45,9
		300	231,0	758,2	175,6	48,6
		350	263,0	694,9	182,6	50,7
4.	N – 150 кг/га P – 120 кг/га K – 100 + 20т/га порӯи нимпӯсида	250	210,7	855,3	179,4	49,7
		300	252,3	767,6	193,0	53,7
		350	265,3	780,8	207,8	57,5
5.	N – 210 кг/га P – 150 кг/га K – 100 + 20т/га порӯи нимпӯсида	250	223,6	899,0	200,8	55,6
		300	248,7	848,1	210,7	58,4
		350	275,0	804,3	221,8	61,4

Шумораи хӯша ва вазни миёнаи онҳо, ин нишондиҳандаи таркибии маҳсулноқӣ ва ҳосилнокии буттаи ангур ба ҳисоб мераванд. Дар маҷмуи сарбориҳо, дар варианти назоратӣ ҳамагӣ – 197 хуша инкишоф ёфта бошад, ин нишондиҳанда дар вариантҳои истифодаи нури аз 216,4 то 249,1 хӯшаро ташкил додаст. Дар ин ҷо вазни миёнаи хӯшаҳо дар вариантҳои омӯхташуда варианти назоратӣ 535,5 ва дар вариантҳои истифодаи нури 715,6 то 850,5 грамм – ро ташкил дод.

Маҳсулнокии як бех дар варианти назоратӣ 94,5 кг бошад, дар вариантҳои нуридор аз 146,8 то 221,8 килограмм расид. Ҳамин тариқ дар вариантҳои бе истифодаи нури ҳосилнокии миёнаи сарборӣ аз ҳисоби захираи моддаҳои ғизои хок 26,2 т/га – ро ташкил дод. Ҳосилнокии баландтарин дар истифодаи якҷояи нуриҳои органикию маданӣ дар сарбории 350 чашмак аз 57,5 то 61,4 т/га – ро таъмин намуд. Ҳамин тариқ ҳосилнокии вариантҳои истифодаи якҷояи нуриҳо дар сарбории 300 – 350 чашмак дар як бех назар ба варианти бенури мутаносибан 2,2 – 2,3 ва 2,3 – 2,4 баробар нишондиҳандаи баланд доштанд.

Омӯзиши таъсири нуриҳои органикию минералӣ дар вариантҳои якхела бо навъи «Победа» («Ғалаба»), чун навъи «Ҳусайнии сафед», дар нашъу намои буттаҳои ин навъ, назар ба варианти назоратӣ (бенури), бартарии ҳаматарафа дошт. Навъи «Победа» («Ғалаба») назар ба навъи «Ҳусайнии сафед», ҷӣ дар шумораи хӯша ва ҷӣ вазни миёнаи он, бартарӣ дошт (ҷадвали 2).

Ҷадвали 2. Шумора ва вазни хӯша, маҳсулноқӣ ва ҳосилнокии навъи ангури «Победа» вобаста аз меъёри нуриандозӣ ва сарборигузории гуногун бо чашмакҳо, дар солҳои 2018 - 2020 ба ҳисоби миёна

№	Вариантҳо	Сарборӣ (мугча), дона	Шумораи хӯшаҳо дар як бех, адад	Вазни миёнаи як хӯша, гр	Маҳсулноқӣ дар як бех, кг	Ҳосилноқӣ, т/га
1.	Бе нури (назоратӣ)	250	172,0	646,7	111,3	30,8
		300	217,0	570,3	122,2	33,9
		350	230,3	569,6	127,6	35,4
2.	N – 150 кг/га P – 120 кг/га K – 100 кг/га	250	199,0	788,4	157,6	43,6
		300	233,0	769,6	171,2	47,4
		350	254,3	710,3	180,0	49,9
3.	N – 210 кг/га P – 150 кг/га K – 100 кг/га	250	215,6	851,1	184,5	51,1
		300	250,3	779,7	196,7	54,5
		350	270,7	744,3	202,6	56,1
4.	N – 150 кг/га P – 120 кг/га K – 100 + 20т/га порӯи нимпӯсида	250	215,0	806,0	173,3	48,0
		300	251,6	743,7	187,1	51,8
		350	274,3	727,5	199,2	55,2
5.	N – 210 кг/га P – 150 кг/га K – 100 + 20т/га порӯи нимпӯсида	250	226,7	912,3	207,3	57,4
		300	259,0	869,6	226,0	62,7
		350	290,3	803,7	233,8	64,8

Маҳсулнокии буттаи токи навъи «Победа» («Ғалаба»), назар ба навъи «Ҳусайнии сафед» низ баланд буд. Сарбории 300 ва 350 чшмак дар як бех назар ба сарбории 250

чашмак, дар бутгаи ин навъ зери таъсири нуриҳои минералӣ ва минералию органикӣ афзалияти худро нишон дод. Дар натиҷаи омӯзиши таъсири нуриҳо ба шумора ва вазни миёнаи хӯша, маҳсулнокию ҳосилнокии навъи ангури «Победа» («Ғалаба»), дар варианти сарбории 300 ва 350 чашмак, бо истифодаи 210 кг/га нитроген, 150 кг/га фосфор, 100 кг/га калий ва истифодаи якҷояи онҳо бо 20 т/га поруи маҳаллӣ ҳосилнокии 54,5 – 56,1 т/га ва 62,7 – 64,8 т/га – ро таъмин намуд. Бартариҳои шакли чойлобии бутгаи ангур бо истифода аз нуриҳои органикию минералӣ барои ноил гаштан ба ҳосилнокии баланд дар заминҳои обёришавандаи Водии Ҳисор, дар сарбории 300 ва 350 чашмак дар як бутга, муайян карда шуд.

Аз ҷиҳати нишондиҳандаҳои қанднокии ҳосили ангури навъи «Ҳусайнии сафед» аз 20,8 то 22,8 %, бо туршӣ 5,2 – 5,9 г/л ва навъи «Победа» («Ғалаба») мутаносибан 20,3 – 22,8 % ва 5,2 – 6,0 г/л туршӣ дошт, ки дар асл онҳо қариб, ки якхела буданд. Дар асоси таҳқиқотҳои гузаронидашуда, барои дар истеҳсолот қорӣ намудан натиҷаҳои ба даст омада, оид ба ноил гаштан ба ҳосилнокии 50 – 65 т/га ҳосилнокии навъҳои ангури «Ҳусайнии сафед» ва «Победа» («Ғалаба»), бо усули чойлобӣ, сарбории 300 – 350 дона бех истифодаи N – 210; P – 150 ва K – 100 ё N – 210; P – 150 ва K – 100 + 20 т/га поруи тавсия карда мешавад.

Хулоса. Натиҷаҳои таҳқиқотҳои 3-солаи илмӣ нишон медиҳад, ки сарборигузориҳои оптималӣ дар навъҳои ангури “Ҳусайнии сафед” ва “Победа” (“Ғалаба”), дар усули чойлобӣ, зери таъсири нуриҳои минералию органикӣ, дар шароити заминҳои обёришавандаи Водии Ҳисор, ба баландшавии ҳосилнокии ин навъҳо оварда расонид.

Ҳосилнокии баланду хушсифат дар байни вариантҳо, дар варианти 5-ум аз истифодаи нуриҳои органикию минералӣ, дар сарбории 300 чашмак, дар навъи “Ҳусайнии сафед” -210,7 кг/бутга, ё ин ки -58,4 т/га ва навъи “Победа” (“Ғалаба”) - 226,0 кг/бутга, ё ин ки 62,7 – т/га ро ташкил дод ва он аз ҳисоби зиёд намудани сарборӣ ва меъёри нуриандозӣ меафзояд. Дар натиҷаи ворид намудани ғизо бо миқдори N – 210 кг/га, P – 150 кг/га, K – 100 кг/га, ҳар сол ва 20т/га поруи нимпӯсида дар се сол 1 маротиба ба навъҳои “Ҳусайни сафед” ва “Победа” (“Ғалаба”), дар заминҳои обёришаванда барои ду баробар баландшавии ҳосил мусоидат кард ва он барои истеҳсолот тавсия дода мешавад.

АДАБИЁТ

1. С.Г.Бондаренко - Удобрение виноградников Молдавии. Кишинев. Шитинца 1986. С.61
2. Лазаревский М.А. Изучения сортов винограда. Изд-во Ростовского университета – 1963. С. -3-151.
3. Макаров С.Н. Научно-методическое основы полевого опыта в виноградарстве. «Картия Молдовенская», Кишинев, 1964. С-7-207.
4. Мельник С.А.- Основные принципы определения системы обрезки виноградных кустов. – Сб. науч. тр. Одесс. с.-х. ин-та, 1968. – С.82-88.
5. Аринушкина Е.В. - Руководство по химическому анализу почв. Изд.Московс. ун-та, 1970. – С.130-252
6. Айдамиров Д.С.- Режим орошения, удобрение и технология использования культурных пастбищ в равнинной зоне Дагестана: Ав-тореф. дис. канд. с-х наук / Орджоникидзе, 1975.-21 с.
7. Корнейчук В.Д., Плакида Е.К.- Удобрение виноградников. М. Колос, 1975. С 34 – 37,
8. Мирзоев М.М., Сабиров М.К.- Дозы, сроки и эффективные способы внесения удобрений в садах (Уз.ССР) Ташкент, ин-т науч.тех. информ. И пропаганды Госплана Уз.ССР, 9. 1973. С. 55-58.
9. Мирзахидов Д.М. -Эффективность внесения удобрений под виноградники на богаре. Сб. раб. мол.уч. и аспирант. т. 1, ч.1 Ташкент, Изд – во» Узбекистан», 1965.С.-25-32.
10. Смирнов П.В., Калмыков Т.И., Морозова Г.С. Виноградарство. Агропромиздат. М. 1987. С.274-275.
11. Васильев В.А. , Н.В.Филиппова. М.: - Россельхозиздат, 1984. -253 с
12. Артаманова Н.П.- Эффективность калийных удобрений на богарных виноградниках.- Республиканского научно-практического семинара «Пути интенсификации горного садоводства и виноградарства в Таджикистане». Душанбе – 1983. – С.10-12.
13. Хусейнов Х. Таъсири нуриҳо ба нашу намо ва ҳосилнокии ангур дар шароити лалмии Тоҷикистони Марказӣ. Гузориш АИКТ, № 3, С. 2014

АННОТАЦИЯ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ УДОБРЕНИЙ ПРИ НАВЕСНОЙ СИСТЕМЕ ВЕДЕНИЯ И ИЗУЧЕНИЕ НАГРУЗКИ КУСТОВ СТОЛОВЫХ СОРТОВ ВИНОГРАДА В УСЛОВИЯХ ГИССАРСКОЙ ДОЛИНЫ

В статье приведены результаты трехлетнего научного исследования, которые показали, что при эффективном использовании различных норм органико- минеральных удобрений и нагрузки кустов виноградной лозы сортов “Победа” и “Хусайни белый”, при

навесной системе ведения, в условиях поливной зоны Гиссарской долины. Опыт проводился в 5 вариантах – 4 варианта с внесением минеральных удобрений и один вариант без внесения удобрений с наложенными нагрузками 250; 300; 350 глазков на куст, по всем вариантам опыта. В результате исследования установлено, что по урожайности и качеству выделялся вариант с использованием органо-минеральных удобрений. Самый высокий качественный урожай получен в 5 варианте сорта “Хусайне белый”, с нагрузкой 300 глазков 210,7 кг/куст, или -58,4 т/га и по сорту “Победа” (“Фалаба”) с такой нагрузкой - 226,0 кг/куст, или 62,7 – т/га. Соответственно, сахаристость достигла 20,8 – 22,8%, кислотность 5,2- 5,9 г/л, 20,3- 22,8%, кислотность 5,2- 6,0г\л.

Ключевые слова: виноград, нагрузка, удобрения, минеральные, органические, норма, навесная система, побег, урожайность, глазки, гроздь, качество.

ANNATATION

THE EFFECTIVE USE OF MINERAL FERTILIZERS ON THE SYSTEM OF MAINTAINING AND STUDYING THE LOAD OF BUSHES ON TABLE GRAPE VARIETIES IN CONDITIONS OF GISSAR VALLEY

In the article presents the results of three-year scientific researches, which showed that with the effective use of different norms of orgone-mineral fertilizers and the load of grapevine bushes, the varieties “Pobeda” and “Khusaini belyi” with a mounted guidance management system in the irrigated zone of the Gissar valley. Experience was studied in 5 options - 4 options with the vinification of mineral fertilizers and one option without vinification of fertilizers with superimposed loads 250; 300; 350 eyes per bush for all variants tested. In a result of research it was found that the yield and the quality were distinguished by options using organo-mineral fertilizers. The highest quality yield was obtained in the 5 th variantes of the Khusaine Belyi variety with a load of 300 eyes 210.7 kg / bush, or -58.4 t / ha, and in the Pobeda (Kalaba) variety with the same load - 226.0 kg / bush, or 62.7 - t / ha. Accordingly, the sugar content reached 20.8-22.8%, acidity 5.2-5.9 g / l, 20.3-22.8%, acidity 5.2-6.0 g / l.

Key words: grapes, load, fertilizers, mineral, organic, norm, shoot, yield, eyes, bunch, quality.

Сведение об авторе:

Хакимов Шерзод Умурзокович, старший научный сотрудник отдела инновационной технологии виноградарства Института садоводства, виноградарства и овощеводства ТАСХН. Республика Таджикистан, город Душанбе, ул. Амиршоев, 85 Электронная почта: bogparvar@mail.ru. Телефон (+992) 111102111
Ахмедов Турсунбой Абдуллоевич, профессор кафедры виноградарства и овощеводства Таджикского аграрного университета им. Ш.Шотемур. Республика Таджикистан, гор. Душанбе, пр. Рудаки, 146. Тел: (+992)907751171

Қаландаров Рустамхуча Юсупович, к.с-х.н. заведующий отдела инновационной технологии виноградарства Института садоводства, виноградарства и овощеводства ТАСХН. Республика Таджикистан, город Душанбе, ул. Амиршоев, 85. Телефон: (+992) 935349650

Усмонов Нейматчон, руководитель деханского хозяйства “Ватан-2008” председатель города Турсунзода, село Янгибоғ. Телефон: (+992) 909805000